

odnjihan u dubinama azije

Milana Mladenovića od Lužice: DUŠEGRADOVA Književne novine, Beograd 1988.

aleksandar m. petrović

Ovo je druga zbirka pesama Milana Mladenovića od Lužice, koji se u pesničkim putovanjima sa ivica ponora upustio u lutanje svetom. Kao da bi bilo prirodno da pretpostavimo da su njegova putovanja po svetu svojevrsan izazov koji može da se prekrije pojmom »istraživanja«. I sam pesnik kao da ravnodušno može da prihvati tehničku terminologiju »poetsko-proznih mapa« u tzv. »istraživačkom smislu«, ali samo na onaj način, na koji to pesnici i mogu da dopuste: sa zagonetnim smeškom i pratećom učtivošću premoći. Pesnik bi kroz taj smešak mogao da primeti, kako on putuje, ali ne da bi »istraživao«, već stoga što ga nešto vuče, te time povučen, on prispevanjem na određite — nalazi. Gde god da krene, pesnik se susreće sa bitijem i njegovim znamenjima. Time što pesma biva pevana, ona je svedočanstvo prisutnosti i postojanja koje se grana u najraznovrsnije oblike života i vidova njegovog događanja. Budući da je izražajno sredstvo tog prisustvovanja reč i ime, pesma se uvek podseća na potrebu za posebnim odjekivanjem imenovanog u prostorima i opštem saglasju bivstvovanja.

Duše gradova, — jedna »animistička tema« koja oblikovanoj stvari daruje dah i život; štaviše naklonost prvobitnog i svetlosnog jedinstva prostora i vremena, kada se vidi da: »suštinska povezanost počinje da proživi gradove... *Duše gradova*, str. 28/ Ova suštinska povezanost ne pojavljuje se na licima glavnih, već onih sporednih gradova, onih kojih na geografskim kartama nema. Jedan od takvih, geografskim okvirima mereno, sasvim neprimetnih i nepristupačnih gradova jeste grad umetnosti. Na tim još neotkrivenim prostorima sveta na kojima se uporednicima i meridijanima ne može otkriti pouzdan koordinatni položaj, grade se gradovi kojima je kalokagatija i filokalistika temelj i arhitektonska pretpostavka. To, međutim, ne može da znači kako tih gradova i nema, osim tzv. »usijanim glavama«. Takve gradove ne treba tražiti, nego otkrivati i pronalaziti prepoznavanjem sporednog ili nevažnog kao glavnog: »To se događa kad se stranputice povežu u krug: Kada obilaznim putem (putem sa strane!) obuhvate Glavno i pokažu se kao njegova bit. *Sporedni grad*, str. 29/ Ovo je pesniku sasvim jasno, te imenovanjem kroz porodne plodine svesti dopušta da se različite stvarnosti susretnu i upoznaju, postižući saznanje o važnijem i lepšem. U svakom slučaju pesnik zna da misterija za nas nije nešto što nas jedino prevazilazi, nego ono što nas u tome čini osetljivim na dodir i prelazom obuzima. Pesnička teologija za svoj jezik saopštivosti opet nepogrešivo iznalazi epifaniju. Munje nagoveštavaju puteve kojim se kreću gromovi, a za njima ostaju znamenja: »Dva ogromna vatrena oka, sasvim okrugla, zažareno gledahu, nekoliko trenutaka u svet. *Oči skrivenog Boga*, str. 22/

Ognjene Božje oči grad duše upija u reč i zaboravljenu dubinu. Odatle prishodi pev sa tvrdave Sokoa, pev svetlosti. Iz njega proviru skrivite i uspravne ponornice nasleđa sredozemskih puteva, gde udavno iščezle Atlante nesmućeni sinovi Baskije pevaju u hramu poput otaca Soraba u pretsobljima Neptunovih Dvora. I stihovi se nižu gradeći živu i sasvim jasnu duševnu sliku:

*«I cela Priroda stane uzdizati
Hvalu,
I svetlucave kapljice iskati
Iz vala
Svom širinom Netljenog Okeana
Slašući kako
Baski pevaju Svetlosti,*

*Ili Njemu,
Sinu nesagrešive One čijem liku
Upravlja sada pogled mladić*

*Stavi sve što ljudsko je... *Baski pevaju svetlosti*, s. 81/ Svetlosno prisustvo kao prošireni poredak ljubavi zove na prepoznavanje i pomirenje, štaviše izvija pesmu iz divljih grudi duševnog grada pevača. Videnje uzajamnog stezanja ruku zavađene braće i složno pevanje svetlosti, nije nešto što u prozorljivim i pomalo prorockim nadahnućima Milana Mladenovića od Lužice ostaje bez pokrića. Helderlinovski zanos junačkog divljenja jednako je snažno prisutan kao i posebnost, sitnobožanska skretanja u »sporedne gradove« u opštoj epskoj simfoniji. Na taj način, ova poezija koja nema oznake barokne raskoš ili rokajnog raspamećivanja, ume da prorovori kroz »sporedna bića« u vasceloj duši prirode — da svetuje svetovnosti sveta. Tu predanje i njegove visoke etičke zapovedi nije neka bezimena i pravoli-nijska bezbičevita sila koja podjarmljuje postojanje, koja mnogovrsno policentričnih raspoređa bitija utvuljuje u monopol izolovanog jednolumlja. Zbog toga su reči jedno i mnogo toliko istančano vagane na tezulji značenja izraza, da je pesniku potrebno odati naročito priznanje za trajnu službu predanju i kazivanju. I ova predivno glasovnim rasprskavanjima kroz zvezdane metafore simfonizovana poezija, nalazi se usred »divljine misli« i van tesnaca vremenskih rastera. Iz dubina Azije dopiru zvuci koji su se čuli i na »Gazi-Azijamestanu« koji kroz dušu pesničkog grada traže ulaze i izlaze svetlo-tame i postavljaju je pred *Kapije istoka* izraz Adama Puslojca. Ali, pesniku za boravka u Carigradu prispeva *Vest*... sleće iz Praznine, božanski Sfairios... *naveštavajući pobedu nad nečastivim razvrgivačem, vest blagu i krilatlu, da će Um nepoverljivi i sumnjičavac nad »knezom Ponora i Tame« zaigrati pobjednički ples. »Jer, vremena već neće biti« kaže Hristos u Jevandeljima, a kao druga autopsija i ubedenje Milana Mladenovića od Lužice, kazuje i pesma *Vremeno i večno*:**

*«Nigde tako duboko ne sagledah postojanost stvari: Potok, koji večno prenosi vode, a ostaje isti.
Njegovim se koritom večnost bezodmorno od-liva u Vreme
dajući mu svu svoju tvarcu, a ne gubeći ništa.»*

Kao u *Sporednom nebu* Vaska Pope, sporedni putevi nepredvidivih staza kretanja, vode Milana Mladenovića od Lužice od uobičajenog malenog i patuljasto neprimetnog, do uvidanja unutrašnjih veličina i značaja. Maleno i nije toliko maleno kako može na prvi pogled da se učini, kao što ni veličine ne mogu da prođu mimo izvornijeg sagledavanja onoga što su. Merilo za takva premeravanja može da se nađe u dubokim slojevima duševnosti, kao i u samom izvornijem praćenju postojećeg. Duša se postojeći vezuje i razvezuje sa svetom, ona svetuje, ali nosi i pečat neuslovljenosti u tom svetovanju. To je iskustvo i naš pesnik na jednom mestu koje se ne nalazi ni na dalekim prostranstvima Azije, ni u dalekim predelima Evrope, nego u potrajnoj istoriji pometenog i sporednog varošici — Sremskim Karlovcima. I premda je marginalizacija ovog mesta koje je bilo središte srpske kulture u dijaspori, vodeća štamparska sila u međuratnoj Jugoslaviji sa izraženom blagonaklonošću prema nauci i umetnosti, učinila svoje; to nije sprečilo Milana Mladenovića od Lužice da oseti zanosni miris lipa (svetog slovenskog drveta) na putu između Bogoslovije i Patrijaršije. Ovaj borac za

preporod opšteljudskih potisnutih vrednosti srpske kulture, bio je prisastavljen saznanjem koje samo tanani tok pesničke stvari u biću može jednostavno da prihvati, sažme u osvetljavanju i zapiše:

*«I odjednom vratih sebe u onaj već doživljeni osećaj,
Da ništa u ljudskom životu ne može biti drugačije, nego što jeste.»*

/Lipe u Sremskim Karlovcima, str. 61/

Neko bi mogao da pomisli, kako se u ovim stihovima provlači sentimentalizam koji pretpostavlja onu slepu sudbu kojoj se povlađuje i izaziva na oblikovanje etičkog učenja malizma. Da nema duše i energije koje ona nosi, zlo bi u vidu bolesti zaista moglo da se smatra domorodcem sveta. Milan Mladenović od Lužice je u Carigradu, diveći se kupolama Hagia Sofije prihvatio na dlan (ruka videna kao »organ duha«) »sferos« — blagovesnik koji mu je »zašaptao« kao Tvorac poeti u spevu *Luča mikrokozma* Vladike Rada, o tome, da je borba do pobeđe nad zlom i bedom bivstvovanje povedena. Stoga je raspoloženje prouzrokovano basmom koja se iskrala iz mirisa lipa mnogoznačno, jer to se događa upravo u Sremskim Karlovcima, čije je samo ime grif i šifra — samo po sebi »prostirka istine«.

Stranstvovanja po svetu, koja (barem po potpisima ispod pesama) idu od Azije ka Evropi, ona dositejsko—crnjanskovljeva stranstvovanja, po nekom još nedovoljno očitovanom unutrašnjem zakonu, imaju svoju utoku u Srbiji. Dositej se pred kraj života skrasio u najnemirnijim dobima Karadordeve ustaničke Srbije, Crnjanski se vratio kada mu je pao težak teg na dušu potekao od lamenta nad Beogradom, a Milan Mladenović od Lužice onda, kada mu je sferoid iz Carigrada sleteo u Zemun i inaugurisao »Sfairios«, izdavačku kuću koja ponovo u ovo razbojište balkanskog tla polako pušta svoje korenje, — jer, »kretanje je duha /nous/ kretanje prema zaokruženoj kugli /sphaeros/« (Proklo). Kako je i mišljenje bitija u svojoj izvornosti jedno sferoidno kretanje, dodir i doživljaj onemogućava mu da ostane spolja ili »u tubi«. Sferoiditeti policentrične monologije nisu takvi da apsolutno propisuju i traže pokoravanje tim propisima, nego iznose sadržaj približavajući sredstva kojima ga izražavaju samim prostorima — »duši gradova«, sofijsnoj stvarnosti ili bolje reći stvarnim dimenzijama »svetske duše«. Jer, duše gradova su čvorovi svetske duševnosti, energematika sofijsnih ejdesisa i videnja puteva njihovog obračavanja — račvanja, ukrštanja, prozimanja... *log-a* kao savijenog boravišta i kon-ačišta u smislu početnih osnova:

*«Sada je ono bitno već dogodeno, i ne preostaje ništa drugo nego da produbi se u sebi Log za izdržavanje osvojene Razlike u srcu Istog.
Sada je prošlost, i svari se, u našim očima, evo, iznova raspoređuju.» */Log, str. 39/**

Zanos i naitije koje su zarana oćarali i naučili tom umetničkom vođenju Milana Mladenovića od Lužice, njišući ga u uspavanim i latentnim strujama koja dolaze iz dubine Azije, isto su tako naložila i mudro sažimanje sunčanih rukopisa kojima su svetske kulture ispisanе. U tom smislu nije dovoljno biti samo tzv. »svetski čovek«, nego i očovečeni čovek koji postoji u svetu. Očovečenje se, pesnik se ne dvoumi, događa u stvaralačkoj dimenziji, u teurgijskim radnjama koje pronalaze puteve bogotvoriva i bogotvorci, zaumnih /prelogičkih/ slaboda kroz oslobađanja. Ravnoteža na razmeđu živinčeta i Boga je neophodan uslov ulaska u simfoniju policentričnih monopolisa jedinstva stvarnosti.

Duše gradova Milana Mladenovića od Lužice kao sitnobožanski svetovi u opštem rasporedu događanja stvari u svetu, svojim okolnim putevima stranstvovanja ovde nalaze svoj »centar«. Ova, pre svega, lepa zbirka pesama donosi nešto od onih starih dahova, koje smo izgleda odavno zaboravili. Ako bismo to imenovali optimizmom, smatram da bi je ime pro-mašilo. Ona donosi i više od toga, jednu vižljivu i gotovo neuhvatljivu (»sferoidnu«) — RA-DOST.